

Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης

4η συνάντηση:

Στην προηγούμενη συνάντηση καταπιαστήκαμε με το έργο του Emile Durkheim. Το βασικό ενδιαφέρον του Durkheim ήταν η κοινωνική λειτουργία της εκπαίδευσης. Θεωρούσε την εκπαίδευση ως ένα μέσο το οποίο εξυπηρετεί ορισμένες ανάγκες του κοινωνικού οργανισμού. Το ενδιαφέρον αυτό για τις κοινωνικές λειτουργίες της εκπαίδευσης υπήρξε, επίσης, κεντρικό για την φανξιοναλιστική (ή δομολειτουργική) προσέγγιση της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης. Με κυριότερο εκπρόσωπο τον Talcott Parsons, οι φανξιοναλιστές εκλαμβάνουν την εκπαίδευση ως ένα μηχανισμό που λύνει προβλήματα, ώστε να διατηρείται η ισορροπία και η ανάπτυξη του κοινωνικού οργανισμού. Στη σημερινή μας συνάντηση θα στραφούμε στην ανάλυση της φανξιοναλιστικής προσέγγισης της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης.

Οι φανξιοναλιστές αντιλαμβάνονται την κοινωνία ως έναν οργανισμό, ο οποίος έχει ως πρωταρχικό σκοπό - όπως όλοι οι οργανισμοί - τη διατήρηση και την περαιτέρω ανάπτυξή του. Για να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός πρέπει να επιλυθούν μια σειρά από προβλήματα. Τα μέλη της κοινωνίας πρέπει να ικανοποιήσουν τις υλικές του ανάγκες. Επιπλέον, πρέπει να υπάρχει μια κοινή γλώσσα και μια συμφωνία σε βασικές αξίες, ώστε να αποφεύγεται η ανοιχτή κοινωνική σύγκρουση. Επίσης, πρέπει τα νεότερα μέλη της κοινωνίας να μαθαίνουν τη γλώσσα και τις κοινές αξίες της. Τέλος, πρέπει να διασφαλίζεται ο συντονισμός των διαφορετικών μελών του κοινωνικού οργανισμού, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκρίνεται θετικά στις νέες εξελίξεις και στις απειλές που δέχεται. Τα παραπάνω προβλήματα, όμως, δεν πρόκειται ποτέ να λυθούν οριστικά. Θα επανέρχονται συνεχώς με διαφορετικές μορφές. Ως εκ τούτου, αυτό που έχει πρωτίστως ανάγκη ο κοινωνικός οργανισμός είναι κατάλληλοι μηχανισμοί επίλυσης των προβλημάτων. Μάλιστα, αυτοί οι μηχανισμοί πρέπει να έχουν έναν σχετικά σταθερό χαρακτήρα. Αυτοί οι μηχανισμοί δεν είναι τίποτα άλλο από τους κοινωνικούς θεσμούς.

Συνοπτικά, η κοινωνία είναι ένας οργανισμός που έχει ως σκοπό τη διατήρηση και την περαιτέρω ανάπτυξή του. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού είναι αναγκαίοι οι κοινωνικοί θεσμοί, δηλαδή σχετικά μόνιμοι μηχανισμοί επίλυσης προβλημάτων. Η εκπαίδευση είναι, λοιπόν, ένας κοινωνικός θεσμός. Είναι ένας μηχανισμός του κοινωνικού οργανισμού που καλείται να επιλύσει συγκεκριμένα είδη προβλημάτων.

Βεβαίως, κάθε θεσμός είναι με τη σειρά του ένα σύνθετο σύστημα που αποτελείται από διάφορα υποσυστήματα. Έτσι π.χ. ο θεσμός της εκπαίδευσης διαχωρίζεται σε πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και ανώτατη εκπαίδευση, που η καθεμία έχει τη δική της ιδιαίτερη λειτουργία ή διαδραματίζει τον δικό τους ιδιαίτερο ρόλο στη λειτουργία της εκπαίδευσης. Η πλέον στοιχειώδης μονάδα του συστήματος του θεσμού είναι οι κοινωνικοί ρόλοι που καλούνται οι δρώντες να αναλάβουν. Η ανάλυση π.χ. της εκπαίδευσης θα μας οδηγήσει στον ρόλο του δασκάλου, του διευθυντή, του μαθητή κτλ. Οι ρόλοι συμβάλλουν και αυτοί σημαντικά στην αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος. Οι ρόλοι δεν ταυτίζονται με τους δρώντες, με τα πρόσωπα που επιτελούν ένα συγκεκριμένο έργο μέσα στο σύστημα, αλλά με τις προσδοκίες που έχουμε εξαιτίας της θέσης τους μέσα στον θεσμό. Η Μαρία ως διευθύντρια ενός σχολείου ή ο Κώστας ως δάσκαλος μιας τάξης είναι τα πρόσωπα που επιτελούν έναν ρόλο. Ο ρόλος αφορά τις προσδοκίες που έχουμε από τον Κώστα ως δάσκαλο. Αυτές οι προσδοκίες αφενός ρυθμίζουν τη συμπεριφορά του Κώστα και αφετέρου καθορίζουν τη στάση μας (αποδοχής ή απόρριψης) απέναντι στον Κώστα.

Για να λειτουργεί ικανοποιητικά ο θεσμός και ως εκ τούτου να διατηρείται η κοινωνική ισορροπία πρέπει οι άνθρωποι να εσωτερικεύσουν συγκεκριμένες αξίες και πρότυπα, ώστε επιτελούν σωστά τους ρόλους τους. Εδώ είναι κομβικής σημασίας ο ρόλος της κουλτούρας και της κοινωνικοποίησης. Σε κάθε κοινωνία πρέπει να υπάρχει συναίνεση σε ορισμένες αξίες και νόρμες. Οι αξίες είναι πρότυπα που ορίζουν μια πράξη ως επιθυμητή ή ανεπιθύμητη, ενώ η νόρμα είναι καθημερινοί κανόνες που εφαρμόζουν τις αξίες σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και με τον τρόπο αυτό ρυθμίζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά. Παραδείγματος χάρη, στην κοινωνία μας υπάρχει μια κοινή συναίνεση γύρω από την αξία της ειλικρίνειας και για αυτό το ψέμα απορρίπτεται και κατακρίνεται. Από αυτήν την αξία προκύπτουν μια σειρά από νόρμες, όπως η τιμωρία της ψευδορκίας στο δικαστήριο. Στη συντριπτική τους πλειονότητα τα μέλη μιας κοινωνίας εσωτερικεύουν αυτές τις αξίες και τις νόρμες,

ενώ στις ελάχιστες περιπτώσεις που αυτό δεν συμβαίνει, ο φόβος της τιμωρίας αναγκάσει τα άτομα να πειθαρχήσουν.

Η παραπάνω ανάλυση της κοινωνίας από τους φανξιοναλιστές οδηγεί στο εξής ερώτημα: Τι είδους προβλήματα καλεί να λύσει ο θεσμός της εκπαίδευσης; Ποιες κοινωνικές ανάγκες καλύπτει η εκπαίδευση; Η απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα μπορεί να συνοψιστεί σε δύο λέξεις: κοινωνικοποίηση και επιλογή. Η εκπαίδευση αποτελεί τον βασικό μηχανισμό μέσω του οποίου πρώτον τα νεότερα μέλη της κοινωνίας κοινωνικοποιούνται, δηλαδή εσωτερικεύουν τις βασικές αξίες και νόρμες της κοινωνίας και δεύτερον καταμερίζονται στην κοινωνική διαστρωμάτωση, ώστε να μπορούν να επιτελεστούν όλες οι λειτουργίες του κοινωνικού οργανισμού.

Talcott Parsons

Ο Parsons υπήρξε ένας από τους σπουδαιότερους Αμερικανούς κοινωνιολόγους του 20ού αιώνα (1902 – 1979). Ενδιαφέρθηκε για τη διαμόρφωση ενός γενικού θεωρητικού συστήματος ανάλυσης της κοινωνίας, το οποίο ονόμασε δομικό λειτουργισμό. Η κοινωνιολογική ανάλυση της εκπαίδευσης αποτελεί ένα μικρό μόνο μέρος του συνολικού του έργου.

Ο Parsons αναλύει την κοινωνία σε τρία βασικά μέρη ή συστήματα: το πολιτισμικό σύστημα, το κοινωνικό σύστημα και το σύστημα προσωπικότητας. Το πολιτισμικό σύστημα περιλαμβάνει τις αξίες, τις νόρμες, τις οργανωμένες γνώσεις και τις πεποιθήσεις που είναι κοινώς αποδεκτές από όλα τα μέλη της κοινωνίας. Αντιστοιχεί στην έννοια του πολιτισμού, της κουλτούρας. Δηλώνει, λοιπόν, την κοινή κουλτούρα που μοιράζονται όλα τα μέλη μιας κοινωνίας. Το κοινωνικό σύστημα αντιστοιχεί στην κοινωνική δομή. Το κοινωνικό σύστημα αναλύεται περαιτέρω σε συστήματα και υποσυστήματα, αλλά η πλέον στοιχειώδης μονάδα του είναι ο ρόλος. Όπως είπαμε, ο ρόλος δεν έχει να κάνει με το πρόσωπο που παίζει κάθε φορά τον ρόλο, αλλά με τις προσδοκίες που απορρέουν από τον ίδιο τον ρόλο. Τέλος, το σύστημα της προσωπικότητας σχετίζεται με τα άτομα, με τα επιμέρους μέλη της κοινωνίας και αποτελείται από τα κίνητρα και τις ανάγκες του. Οι ανάγκες αυτές είναι ως επί το πλείστον κοινωνικά προσδιορισμένες. Σύμφωνα με τον Parsons υπάρχει μια ιεραρχία μεταξύ των τριών συστημάτων. Το πολιτισμικό σύστημα καθορίζει το κοινωνικό και το κοινωνικό καθορίζει με τη σειρά του το σύστημα της προσωπικότητας. Πιο συγκεκριμένα οι αξίες του πολιτισμικού συστήματος καθορίζουν τους ρόλους από τους οποίους δομείται το κοινωνικό σύστημα και τους

οποίους οφείλει να παίζει το άτομο. Κατά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης το άτομο εσωτερικεύει τις αξίες του πολιτισμικού συστήματος και τις προσδοκίες του ρόλου που αυτές συνεπάγονται.

Αναφορικά με την εκπαίδευση ο Parsons υποστηρίζει πως τη βιομηχανική και δημοκρατική επανάσταση ακολούθησε μια εκπαιδευτική επανάσταση. Το δίκτυο των σχολείων πύκνωσε, η φοίτηση διαρκεί περισσότερο χρόνια, ενώ θεωρείται υποχρεωτική για πολλά χρόνια. Η εκπαιδευτική αυτή επανάσταση είχε σημαντικές συνέπειες για τη δομή της σύγχρονης κοινωνίας. Και αυτό διότι η κοινωνική, οικονομική και επαγγελματική επιτυχία συνδέθηκε στενά με την εκπαιδευτική επιτυχία. Η υψηλή εκπαίδευση μπορούσε να προσφέρει στους νέους και στις νέες περισσότερες ευκαιρίες για επαγγέλματα με υψηλά εισοδήματα και υψηλό κοινωνικό κύρος. Ως εκ τούτου, η εκπαίδευση αναδεικνύεται στον κατεξοχήν κοινωνικό μηχανισμό που εξασφαλίζει την ισότητα των ευκαιριών. Επιπλέον, η εκπαίδευση εξασφαλίζει τη δίκαιη κοινωνική διαστρωμάτωση, εφόσον αυτή εξαρτάται από την εκπαιδευτική επιτυχία και η τελευταία από τα ατομικά εκπαιδευτικά επιτεύγματα (Parsons 1977).

Συνεπώς, στη σύγχρονη κοινωνία η εκπαίδευση έχει μια διπλή λειτουργία: την κοινωνικοποίηση και την κοινωνική κατανομή. Πώς, όμως, επιτυγχάνονται αυτές οι λειτουργίες; Με ποιον τρόπο λειτουργεί η εκπαίδευση, ώστε αφενός να επιτυγχάνεται η κοινωνικοποίηση των μαθητών/τριων και η κοινωνική τους κατανομή; Για τον Parsons αυτές οι δύο λειτουργίες της εκπαίδευσης συνδέονται στενά. Μάλιστα, είναι ο τρόπος με τον οποίο τα παιδιά κοινωνικοποιούνται στο σχολείο αυτός που καθορίζει και την κοινωνική διαφοροποίηση.

Η κοινωνικοποίηση κατανοείται ως η διαμόρφωση της ατομικής προσωπικότητας των μαθητών/τριων με τέτοιο τρόπο, ώστε αφενός να εσωτερικεύσουν τις βασικές αξίες στις οποίες επικρατεί κοινωνική συναίνεση και αφετέρου να αποκτήσουν τις αναγκαίες ικανότητες για την άσκηση των μελλοντικών τους ρόλων. Η συναίνεση μπορεί να αναλυθεί σε δύο στοιχεία: «συναίνεση στην υλοποίηση των ευρύτερων κοινωνικών αξιών και συναίνεση στην άσκηση ενός ορισμένου είδους ρόλου μέσα στη δομή της κοινωνίας» (Parsons 1985, 252). Έτσι, μια γυναίκα μπορεί να εσωτερικεύσει τον κυρίαρχο ρόλο της γυναίκας στον γάμο ή στην οικογένεια ή μπορεί να αμφισβητήσει τον γυναικείο ρόλο στο όνομα ευρύτερων αξιών, όπως η ισότητα ή η αξιοποίηση των ταλέντων όλων. Η απόκτηση ικανοτήτων μπορεί επίσης να αναλυθεί σε δύο στοιχεία: «το πρώτο είναι η δυνατότητα και η

δεξιότητα να ασκεί κανείς τα καθήκοντα που περιέχονται στους ατομικούς ρόλους και το δεύτερο είναι η «ευθύνη του ρόλου» ή αλλιώς η ικανότητα να ανταποκρίνεται κανείς στις προσδοκίες των άλλων ανθρώπων ως προς τη διαπροσωπική συμπεριφορά που αρμόζει στον κάθε ρόλο» (Parsons 1985, 252).

Ως προς τον κοινωνικό καταμερισμό ο Parsons υποστηρίζει πως η μαζικοποίηση της εκπαίδευσης έθεσε τη βασική διαδικασία κοινωνικής επιλογής στο τέλος της χαμηλής βαθμίδας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (στην 9^η τάξη), όπου οι μαθητές/τριες διαχωρίζονται σε όσους/ες παρακολουθούν μαθήματα προετοιμασίας για το κολλέγιο και για όσους/ες δεν παρακολουθούν. Βεβαίως, αναγνωρίζει πως «οι πρωταρχικές διαδικασίες επιλογής γίνονται πάνω στη βάση της διαφορετικής επίδοσης στο δημοτικό σχολείο και η «σφραγίδα» τους μπαίνει στην αρχή του γυμνασίου» (Parsons 1985, 253). Η διαδικασία της επιλογής είναι μια σύνθετη διαδικασία που περιλαμβάνει τόσο αντικειμενικούς παράγοντες, όπως η κοινωνική και η οικονομική θέση των γονιών, όσο και υποκειμενικούς παράγοντες, όπως η ατομική προσπάθεια και η ατομική ικανότητα. Η ύπαρξη των αντικειμενικών παραγόντων είναι σίγουρο πως ευνοεί όσα παιδιά προέρχονται από υψηλά κοινωνικά και οικονομικά στρώματα. Ωστόσο, υπάρχει μια πολύ σημαντική μερίδα ικανών παιδιών από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα που πετυχαίνουν ακαδημαϊκά. Για τον Parsons το γεγονός αυτό σημαίνει πως η σχολική εκπαίδευση δεν οδηγεί σε μια απλή επικύρωση της προηγούμενης κοινωνικής ιεραρχίας, αλλά προσφέρει μεγάλες ευκαιρίες κοινωνικής κινητικότητας για τα παιδιά με ικανότητες. Συνεπώς «η κύρια διαδικασία διαφοροποίησης (η οποία από μια άλλη σκοπιά είναι διαδικασία επιλογής), που επιτελείται στο δημοτικό σχολείο, βασίζεται σε ένα μοναδικό άξονα: την επίδοση» (Parsons 1985, 254).

Ο Parsons σημειώνει πως είναι η δομή της σχολικής τάξης – της πλέον στοιχειώδους κοινωνικής ομάδας στη σχολική εκπαίδευση – που εξασφαλίζει ότι αποκλειστικό κριτήριο διαφοροποίησης είναι η επίδοση. Πρώτον εξισώνει όλα τα παιδιά ως προς την ηλικία, εφόσον τα χωρίζει ανά ηλικιακές ομάδες, και ανά οικογενειακή προέλευση, εφόσον στη συνοικία που εδράζει το δημοτικό σχολείο κατοικούν ο πληθυσμός είναι αρκετά ομοιογενής. Δεύτερον, αναθέτει σε όλα τα παιδιά τα ίδια καθήκοντα. Τρίτον, υπάρχει αρχικά έντονη διπολικότητα μεταξύ των παιδιών και της δασκάλας, που εκπροσωπεί τον κόσμο των ενηλίκων. Τέταρτον, υπάρχει συνεχής και συστηματική αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών. Αυτά τα

χαρακτηριστικά κάνουν τη σχολική τάξη να προσομοιάζει με έναν αγώνα δρόμου, που οι τελικές επιδόσεις των δρομέων θα τους κατατάξουν.

Επιπλέον, η διαδικασία της κοινωνικοποίησης στο σχολείο είναι εντελώς διαφορετική από εκείνη εντός της οικογένειας. Στη διαδικασία της πρωτογενούς κοινωνικοποίησης – δηλαδή της κοινωνικοποίησης εντός της οικογένειας – το παιδί εσωτερικεύει τις πρώτες θεμελιώδεις αξίες και νόρμες μέσα από την ένταξή του σε μια ιεραρχική δομή που καθορίζεται από βιολογικούς όρους (π.χ. παιδιά – γονείς, μεγαλύτερος – μικρότερος αδελφός). Αντιθέτως, η κοινωνικοποίηση του παιδιού στο σχολείο επιτυγχάνεται μέσα από την ένταξή του σε κοινωνικά καθορισμένες ιεραρχίες. «Το σχολείο είναι η πρώτη ομάδα κοινωνικοποίησης στην εμπειρία του παιδιού, που θεσμοθετεί την ιεραρχική δομή της διαφοροποίησης πάνω σε μη βιολογικές βάσεις. Επιπλέον, κατατάσσει σε ιεραρχικές θέσεις που δεν είναι εκ των προτέρων δεδομένες, αλλά κατακτώνται» (Parsons 1985, 255). Οι παραπάνω διαφορές στην κοινωνικοποίηση του παιδιού στην οικογένεια και στο σχολείο διαφοροποιούν και τον ρόλο της μητέρας από αυτόν της δασκάλας. Η μητέρα ανταποκρίνεται πρωτίστως στις υλικές και συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού ανεξάρτητα των επιδόσεών του. Αντιθέτως, ευθύνη της δασκάλας δεν είναι η ανταπόκριση στις ανάγκες του παιδιού, αλλά η επίδοσή του.

Πώς, όμως, κατακτιούνται αυτές οι θέσεις στην κοινωνική ιεραρχία της σχολικής τάξης; Η απάντηση μοιάζει αρχικά προφανής: μέσω της σχολικής επιτυχίας. Ωστόσο, η ανάλυση της σχολικής επιτυχίας καταδεικνύει ότι στο σχολείο η διαδικασία κοινωνικής διαφοροποίησης είναι συγχρόνως μια διαδικασία κοινωνικοποίησης. Για τον Parsons η σχολική επιτυχία ορίζεται ως η θετική ανταπόκριση τα καθήκοντα και στις προσδοκίες του εκπαιδευτικού, ο οποίος εκπροσωπεί τον κόσμο των ενηλίκων. Πιο αναλυτικά, η σχολική επιτυχία συνίσταται στη γνωστική και στην ηθική μάθηση. Η γνωστική μάθηση περιλαμβάνει πληροφορίες, δεξιότητες, ενώ η ηθική μάθηση την υπεύθυνη συμπεριφορά στη σχολική κοινότητα. Οι δύο αυτές διαστάσεις παραμένουν αδιαφοροποίητες στο δημοτικό σχολείο. Συνεπώς, τα παιδιά διαφοροποιούνται κοινωνικά ανάλογα με τον βαθμό που ταυτίζονται με τον εκπαιδευτικό και ανταποκρίνονται θετικά στις προσδοκίες του. Τα παιδιά που ταυτίζονται με τον εκπαιδευτικό, αποδέχονται τον ρόλο του ως αυθεντία και εσωτερικεύουν καλύτερα τις αξίες και τις προσδοκίες του, τείνουν να έχουν καλύτερα ακαδημαϊκά αποτελέσματα. Αντίθετα, τα παιδιά που

ταυτίζονται περισσότερο με τον παιδικό ρόλο και συνεπώς συνδέονται πιο στενά με τους συνομηλίκους τους τείνουν να έχουν χειρότερα ακαδημαϊκά αποτελέσματα.

Μάλιστα, ο Parsons υποστηρίζει πως η ανεξαρτησία του παιδιού διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ταύτισή του με τον εκπαιδευτικό. Ένα παιδί που έχει κατακτήσει ένα σημαντικό βαθμό ανεξαρτησίας είναι πιο πιθανό να ταυτιστεί με τον εκπαιδευτικό. Για τον λόγο αυτό υποστηρίζει πως «ο πιο σημαντικός μοναδικός προσδιοριστικός παράγοντας με τον οποίο το παιδί μπαίνει στο σχολείο είναι ο βαθμός ανεξαρτησίας του. Εννοούμε το βαθμό της αυτάρκειας σε σχέση με την ανάγκη καθοδήγησης από ενήλικες, την ικανότητα του να αναλαμβάνει ευθύνη και να παίρνει αποφάσεις αντιμετωπίζοντας με επιτυχία νέες και μεταβαλλόμενες καταστάσεις» (Parsons 1985, 255).

Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση οι δύο διαστάσεις της σχολικής επιτυχίας – η γνωστική και η ηθική – διαφοροποιούνται μεταξύ τους. Όσα παιδιά επιτυγχάνουν στη γνωστική μάθηση αναλαμβάνουν πιο τεχνικούς ρόλους μέσα στην κοινωνία, ενώ όσοι επιτυγχάνουν στην ηθική μάθηση πιο διάχυτους, περισσότερο κοινωνικά προσανατολισμένους ρόλους. Με τον τρόπο, τα παιδιά διαφοροποιούνται σταδιακά σε εκείνα που μπορούν να πετύχουν πολλά και σε εκείνα που μπορούν να πετύχουν λιγότερα και κάθε κατηγορία διαχωρίζεται εσωτερικά σε εκείνους που αναλαμβάνουν

Κοινωνική διαφοροποίηση μαθητών/τριων

Υψηλή σχολική επιτυχία:

Γνωστική μάθηση → αρχιτέκτονας, φαρμακοποιός

Κοινωνική μάθηση → δημοσιογράφος, πολιτικός

Χαμηλή σχολική μάθηση:

Γνωστική μάθηση → ειδικευμένος εργάτης

Κοινωνική μάθηση → πωλητής

περισσότερο τεχνικούς ρόλους και σε αυτούς που αναλαμβάνουν περισσότερο κοινωνικούς ρόλους. Συμπερασματικά, η διαδικασία της διαφοροποίησης των παιδιών στην κοινωνική ιεραρχία της σχολικής τάξης συνδέεται στενά με την εσωτερική των κοινά αποδεκτών αξιών της κοινωνίας και των προσδοκιών των ενήλικων ρόλων.

Σύμφωνα με τον Parsons, η

διαδικασία της κοινωνικοποίησης και της κοινωνικής διαφοροποίησης μέσα στο σχολείο είναι δυνατή χάρη σε ορισμένες θεμελιώδεις συνθήκες. Πρώτον, τόσο το σχολείο όσο και η οικογένεια μοιράζονται ορισμένες κοινές αξίες. Με άλλα λόγια μετέχουν σε ένα κοινό πολιτισμικό σύστημα, το οποίο καθορίζει τους κοινωνικούς θεσμούς και τη λειτουργία τους. «Πυρήνας των αξιών είναι η κοινά αποδεκτή αξιολόγηση της επιτυχίας, που περιέχει πριν απ' όλα την αναγνώριση ότι είναι δίκαιο

να δίνεται διαφορετική ανταμοιβή στις διαφορετικές επιδόσεις, εάν και εφόσον υπήρξε δίκαιη και ισότιμη προσφορά ευκαιριών, και ότι είναι δίκαιο οι ανταμοιβές αυτές να δίνουν στους επιτυγχόντες ευκαιρίες ανώτερου επιπέδου» (Parsons 1985, 265). Δεύτερον, αναγνωρίζονται οι πιέσεις που δέχεται το παιδί για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις και τις προσδοκίες του σχολείου και ως εκ τούτου υπάρχει μια ανεκτικότητα απέναντι στις ανάγκες και στις δυσκολίες του. Τρίτον, υπάρχει μια διαδικασία θετικής επιβράβευσης των επιτυχόντων ως άμεση πηγή διαφοροποίησης. Τέλος, η αρχική διαφοροποίηση δημιουργεί μια ιεραρχία εντός της σχολικής τάξης από την οποία προκύπτουν διαφορετικές προσδοκίες και διαφορετικοί βαθμοί φιλοδοξιών.

Οι θέσεις του Parsons έχουν δεχτεί πολλές και σημαντικές κριτικές. Πρώτον, αναγνωρίζοντας πως στις σύγχρονες κοινωνίες η εκπαιδευτική επιτυχία συνδέεται με την επαγγελματική και οικονομική επιτυχία και συνεπώς με το κοινωνικό κύρος ο Parsons φαίνεται να αποδίδει έναν πολύ εξιδανικευμένο ρόλο στην εκπαίδευση. Στην πραγματικότητα αυτή η σύνδεση δεν υπήρξε ποτέ απόλυτη και εμφανίστηκε μονάχα σε πολύ συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους. Η σημασία της αγοράς δεν έχασε ποτέ τη δύναμη της στην παραγωγή και την αναπαραγωγή τόσο της οικονομικής επιτυχίας όσο και του κοινωνικού κύρους.

Δεύτερον, ο Parsons παρομοιάζει το σχολείο με έναν αγώνα δρόμου, όπου όλοι οι μαθητές/τριες βρίσκονται στην ίδια αφετηρία. Με αλλά λόγια, θεωρεί πως στο σχολείο όλοι οι μαθητές/τριες ξεκινούν από μια βάση ισότητας. Ακόμα και αν αναγνωρίζεται η σημασία του κοινωνικού και οικονομικού υποβάθρου των οικογενειών, υποστηρίζεται πως οι δυνατότητες για κοινωνική κινητικότητα των παιδιών από χαμηλά κοινωνικά και οικονομικά στρώματα είναι τόσο μεγάλες που ουσιαστικά η σχολική επίδοση στη βάση των ατομικών επιτευγμάτων είναι το μοναδικό κριτήριο για τη σχολική και συνεπώς την κοινωνική διαφοροποίηση. Ωστόσο, μια σειρά από εμπειρικές έρευνες αμφισβητούν αυτή τη θέση. Στην Ευρώπη η έρευνα των Bourdieu και Passeron (1993) και στην Αμερική οι έρευνες του Coleman (1966) και του Jenks (1970) έδειξαν τη κρισιμότητα του κοινωνικού, του οικονομικού και του πολιτισμικού κεφαλαίου των παιδιών για τη σχολική τους πορεία.

Επιπλέον, ο Parsons λαμβάνει ως δεδομένη την κοινωνική συναίνεση γύρω από την αξία που αποδίδει η οικογένεια και το σχολείο στην επιτυχία. Ωστόσο, δύσκολα μπορούμε να λάβουμε ως δεδομένη την κοινή νοηματοδότηση της

επιτυχίας. Είναι πολύ πιθανό οι διαφορετικές κουλτούρες που αναπτύσσονται εντός της κοινωνίας να νοηματοδοτούν με διαφορετικούς τρόπους την έννοια της επιτυχίας και ορισμένες από αυτές τις νοηματοδοτήσεις να μην συνδέονται με την ακαδημαϊκή επιτυχία, αλλά με την οικονομική επιτυχία, την απόκτηση εξουσίας ή την ήσυχη ζωή. Συνεπώς, είναι πολύ πιθανό ορισμένοι γονείς να μην επενδύουν τόσο πολύ στη σχολική επιτυχία του παιδιού τους διότι θεωρούν πως υπάρχουν άλλες, σημαντικότερες προτεραιότητες.

Τέλος, η ανάλυση της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης βασίστηκε στη φανξιοναλιστική παραδοχή πως ο άνθρωπος επιδιώκει κατά κύριο λόγο την επιδοκimasία και την εκτίμηση των άλλων. Έτσι, το παιδί προσπαθεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις και στις προσδοκίες του εκπαιδευτικού, ώστε να κερδίσει την επιδοκimasία του και την εκτίμησή του. Μέσα από αυτήν την προσπάθεια καταφέρνει εν τέλει να εσωτερικεύσει τόσο τις κοινές αξίες όσο και τις προσδοκίες των ρόλων. Ωστόσο, η επιδίωξη της επιδοκimasίας αποτελεί μόνο ένα από τα πολλά κίνητρα της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Έρευνες σε μαθητές/τριες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έχουν δείξει πως η συμπεριφορά των παιδιών καθορίζεται όχι μόνο από την επιδίωξη της επιδοκimasίας, αλλά από μια σειρά κινήτρων, όπως ο φόβος για την τιμωρία, η ευχαρίστηση που αντλούν από την ίδια τη σχολική εργασία, οι προσωπικές φιλοδοξίες, αλλά και από την εκτίμηση που έχουν για τον εκπαιδευτικό. Επιπλέον, το κίνητρο της επιδίωξης της επιδοκimasίας μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικές κατευθύνσεις από αυτές που δέχεται ο Parsons. Μαθητές που «χαζολογούν» ή «σπάνε πλάκα» δεν επιδιώκουν την επιδοκimasία του εκπαιδευτικού, αλλά των συνομηλίκων.

Βιβλιογραφικές αναφορές:

- Bourdieu, P. & Passeron, J.C. (1993) *Οι κληρονόμοι. Φοιτητές και η κουλτούρα*, μτφ. Ν. Παναγιωτόπουλος. Ινστιτούτο του Βιβλίου, Αθήνα.
- Coleman, J. et al. (1966). *Equality and educational opportunity*. US Government Printing Office, Washington
- Jenks, Chr. Et al. (1972). *Inequality*. Harper, New York.
- Parsons, T. (1977). *The evolution of societies*, (ed. J. Toby). Prentice-Hall, New Jersey.
- Parsons, T. (1985). «Η σχολική τάξη ως κοινωνικό σύστημα: μερικές από τις λειτουργίες της στην αμερικάνικη κοινωνία», στο Αν. Φραγκουδάκη, *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης. Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στην εκπαίδευση*. Παπαζήσης, Αθήνα.